

АННОТАЦІЯ

В статті акцентується вплив музики на художественне творчество Г. Мазуренко, освітається специфика транспонирования виразительних средств музики в поезію, досліджується метафорическе значення звуків природи, наделяючихся музикальною семантикою, вияснюється експресивно-виразительная нагрукка образів музикальних інструментів, особенности вербальной інтерпретації произведений известных композиторов.

Ключевые слова: художественне произведение, искусство слова, музыка.

SUMMARY

The article is devoted to the influence of music on artistic creativity H. Mazurenko, described the specificity of the transposition of the expressive means of music in poetry, the metaphorical meaning of sounds of nature with musical semantics, it turned out expressive load images musical instruments, especially verbal interpretation of the works of famous composers.

Key words: artwork, art of words, music.

УДК 821.161.2 – 3.09+929 Андієвська

Юлія ЯЩЕНКО,

аспірант,

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

ІНТЕРСЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ МАЛОЇ ПРОЗИ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

У статті здійснено спробу простежити феномен взаємовпливу малярства та літератури в художніх текстах Емми Андієвської та виокремити основні види літературно-живописних сплетінь у її творчому доробку. Для прикладу обрано збірку малої прози „Тигри” (1962).

Ключові слова: інтерсеміотичність, перекодування, символіка, живопис, „мала проза”.

Проблема інтерсеміотичності на сучасному етапі розвитку теорії літератури привертає активну увагу, адже щодня з'являється все більше творів мистецтва, в основі яких – перекодування образів знакових систем. Вже традиційно прояви інтерсеміотичності цікавлять дослідників літератури. Свого часу Нью-Йоркська група відкрила радикально нові мистецькі обрії стилістики, сприйняття читача, новацій у сфері семантики, метафорики, синтаксису, бачення мети творчості, ввїбрала в себе традиції різних культур світу і поєднала їх із суто українським способом художнього бачення.

Відтак, творчість її представників становить особливий інтерес з погляду інтерсеміотики.

Багатий матеріал для спостережень дає творчий доробок Е. Андієвської, яка часто вдається до міжмистецького перекладу. Мисткиня підкреслює багатогранність свого творчого амплуа, укладаючи збірки поезій та прози, супроводжуючи їх репродукціями власних картин, поєднує малюнок із текстом, творячи своєрідний „поезоживопис” (В. Просалова). Навіть обкладинки її збірок значно розширюють шляхи розуміння її естетичної концепції світу. Такі мистецькі звершення письменниці підкреслюють ідейно-тематичну і стильову спорідненість різних аспектів творчої діяльності Е. Андієвської.

Взаємозв'язок літературної та малярської творчості мисткині досліджували Б. Бойчук [1], П. Сорока [8], І. Жодані [3], В. Просалова [5] та інші літературознавці, які висловили чимало посутніх зауваг про взаємовплив та взаємозалежність цих сфер творчого самозвершення авторки.

Лірику та „малу прозу” Е. Андієвської найдоцільніше розглядати разом із образотворчим доробком, що дає можливість спостерегти „подібності синтаксичних засобів у поезиці (еліпси і тире) до формотворчих знахідок у малярстві (округлі форми, чайки)” [2, 79], виявити улюблені (повторювані) сюжети та паралелі в часопросторовій організації вербального та візуального пластів.

Метою нашої розвідки є спроба виокремити основні види літературно-живописних сплетінь у творчості Е. Андієвської на матеріалі збірки малої прози „Тигри” (1962). Мала проза Е. Андієвської, за П. Сорокою, „міфологічна, абстрактна, розрахована на тих, хто вміє відчувати не лише зовнішню красу, а й внутрішній, прихований від звичного зору чар, вона овіяна магією таємничості, яка одночасно приваблює і насторожує” [8, 141]. Зокрема, про „насторожуючий” характер творчості мисткині свідчать назви новел збірки, які, як і назви більшості картин, здебільшого кодові, таємничі і потребують розшифрування. Їх можна сприйняти як ключ, але зрозуміти, як користуватися тим ключем, можна тільки після довгого вдивляння в картину, світ вишуканих барв чи так само довгого вчитування в поміжряддя текстів Е. Андієвської. „Схопити і змалювати словами існуюче, але непомічене” (О. Галета) так можна сформулювати стратегію малої прози Андієвської. Погляд у неї

набуває вирішального значення не тільки у малярських роботах, а й у літературних.

Новелетки збірки „Тигри” позначені мотивами осмислення людського буття, теперішнього і майбутнього людства, а також психології особистості, її становлення, трансформації під впливом соціального середовища, місця особи в суспільстві, складного внутрішнього світу (переплетення емоційного, інтуїтивного, раціонального та позараціонального). Андієвську завжди і передовсім цікавить людина; вона повертається до неї, її приватного життя, „тихого звиху” і це незмінний лейтмотив її акварелей та всієї творчості в цілому. Його авторка поступово опрацьовує дещо з іншого кута зору, підкреслюючи щораз інші аспекти так, щоб вони змістово творили цілість.

Таке розмаїття проблематики творчості передбачає розширення меж мистецького інструментарію для моделювання та передачі цього надскладного світу. Звідси – авторські експерименти з жанрами і зображально-виражальними засобами, а також феномен взаємовпливу та переплетіння живопису та літератури в новелах авторки.

Читач / глядач не може не відчутти, що він разом із письменницею знаходиться перед новою, таємничою перспективою світу та Всесвіту. Уже з перших рядків / першого погляду авторка примушує піднімати голову з буденного занурення в пересічність речей, примушує вдивлятися, вслухуватися, вчитуватися в те, чого ми, змуджені та стомлені „буденники” (Е. Андієвська), не помічаємо: „Світи інші тут, перед нами, тільки ми пробігаємо повз них, навіть не побачивши, що вони є. Колосальні всі галактики, все найневимовніше перед нашим носом, тільки треба побачити” [4, 143].

Читаючи „Тигри”, першими помічаємо багатство творчої уяви. Новели, що складають збірку, складніші, аніж дитячі казки, але своєю уявою нагадують до певної міри наївний дитячий світогляд, якому властива риса пояснювати ті феномени, які для старшого покоління вже мають один незмінний сенс, різними неймовірними причинами. Ю. Шерех писав про сповнені дивом новели Е. Андієвської: „Може найбільша біда сучасної людини, що людина ця не здатна сприймати казку. Дорослі й навіть діти хворі на гіпертрофію здорового глузду й технічно-статистичного мислення. <...> Андієвська шукає шляху до казки” [11, 182]. Саме звідси й народжується своєрідний „ребус” дитячих та фантастичних образів у збірці „Тигри”.

Так само й картини художниці подібні на дитячі малюнки своєю граничною чистотою і несподіваністю сприйняття світу. Вони навіть дещо наївні, сповнені дитинного, первісного і чудернацького. Вони то „неповторна гра уяви, безпосередність, повна розкутість” [10, 49], пише Л. Тарнашинська. Все, що створює Е. Андієвська, позначене відбитком дитинства. Діти, на думку письменниці, ще не запрограмовані, без фальшу, мають відкриті двері до багатьох світів. Ця неповторна дитинність сприйняття світу несе в собі певну магічність і „нерозтрачену святковість” (П. Сорока). Тому її полотна завжди сприймаються як радість і зачудування, тихе свято для душі. Зокрема, частими персонажами її картин виявляються казкові квіти, чудернацькі гномики, метелики, комахи та маленькі діти: „Сім’я”, „Мати та дитина”, „Квіти та комахи”, „Квіти” та інші), які є синтезом людського, тваринного і рослинного. Вони виступають добрими духами, які із позасвіття захищають наш хисткий, вразливий світ. Д. Степовик вважає, що „їхні лапки не пристосовані загрибати, нищити, дерти <...> вони створені для добра” [9, 4]. Казкова атмосфера картин передається фольклорно-чарівною комбінацією барв, особливою організацією часопростору, деформацією пропорцій і розмірів навколишнього світу. Зокрема, комбінації казкових квітів Е. Андієвської сягають своїм корінням у культурну спадщину Трипілля, а також племен майя та інків. Кольори мають символічне навантаження і своєрідний ритм і постають комунікативним засобом, певним знаком, що містить інформацію, може „розповісти” більше, ніж сам твір мистецтва.

Сили людської уяви й розуму невичерпні й потребують розвитку. На жаль, звичайна людина, яка живе уявою, найчастіше є чужою для інших, самотньою, замкненою у мікросвіті, яким інші гордують або намагаються знищити від страху перед новим способом бачення світу. Світ перестає бути буденним, коли на нього перестати дивитися буденними, звичними очима. Фантазія в новелах Е. Андієвської підкреслює можливість нового світогляду. З різних кутів зору вищезгадані думки проявляються найяскравіше в таких новелах, як „Баштан”, „Тигри”, „Рослини”, „Леви”, „Пристрасть” і „Зосередження”. Самотність людини в „Тиграх” не позначена трагічністю. Вона є часом навіть бажаною (новели „Ріка”, „Подорожі”, „Вибір” та „Рішення”). Такою є доля кожного, хто вирішує ступити за межі буденного світу („Віддалі”, „Балакухи”),

навіть якщо це рішення стоїть на межі з божевіллям та смертю („Мандрівні вогні”, „Злодії”).

Хоча всі новели не становлять цілності, „Тигри” можна трактувати як цілісне утворення, тому що є наявні два спільні елементи. По-перше, майже кожен сюжет подано від анонімного „я”, без точно окресленого середовища дії, без розгортання стосунків з іншими людьми. З іншого боку, простота та легкість оповіді створює враження, немов усі ці дивні події, що їх авторка описує, це буденні справи і трапляються вони щодня.

Що ж до смислового, семантичного наповнення збірки „Тигри”, то можна стверджувати, що йдеться про універсальні істини людського буття: люди, зображені в оповіданнях, анонімні і тому символізують усе людство в цілому. Так, наприклад, „Баштан”, „Простори” чи „Дресувальник коней” потрактовують у своєрідній формі досить важливі побутові проблеми (важливість свіжого повітря, про яке забувають на тлі щоденного життя, важливість свободи руху чи глобальні сучасні проблеми нашої цивілізації), над якими люди часом не замислюються. Зокрема, у „Просторах” авторка змальовує проблему людського нехтування найціннішим, якого легко позбутися, але важко, а то й неможливо пізніше віднайти. Свіжість чи вільний „простір” у цьому випадку є символом внутрішньої свободи.

Однак, цінність творчої манери письменниці ще й у множинності інтерпретацій мотивів та символів її творів. Це яскраво виявлено наприкінці новели „Простори”. Тут віднаходимо цілком нову тему жадоби і заздрості багатих: дещо вони не встигли придбати, а інші вже мають. Авторка користується тією ж самою символікою в обох випадках, але упродовж оповідання змінює її значення.

Гармонію зі складним, сповненим проблем, світом Е. Андієвська намагається втілити у картинах, тематично пов’язаних із півднем. Південь (навіть якщо він лише уявний) це ідеальний відпочинок, злагода з буттям, „втеча від суєти життя в нірвану безтурботності й тиші” [7, 158]. Репрезентують ці мотиви окремі полотна („Сієста на жовтому”, „Південь”, „Постать з французьким хлібом”), а також серія картин під спільною назвою „Південь”. Південь у циклі є багатоаспектним та різноплановим. Картини цього циклу вражають своїми барвами: жовтий, блакитний, червоний. Символами півдня для мисткині виступають чарівні істоти, комахи, вітрила, черепичні дахи, телескопи, світила, риболовецькі сіті. На полотнах постійно

відчутним є дух моря – символ втіхи від душевного відпочинку та як втілення води – одного з першопочатків життя на землі.

Новели збірки, в яких відсутня побутова тематика, є також символічними. У них підкреслено те, що люди у своїй більшості не спроможні сприйняти певний світогляд, який не стосується офіційно вкорінених форм людського життя („На пошті”, „В ресторані”). Андієвська, на думку Б. Рубчака, належить до бунтівників нового гуманізму, якій властиве вільне й живе світосприймання. Воно позначене протестом проти „сірої обмежености й одноманітности світосприймання, що його нас учить наше оточення” [6, 121]. Її посправжньому людська безпосередність переконує нас, що ще є живий, цікавий і таємний світ, який уміє бути все новим і новим.

Варто відзначити, що часте вживання авторкою звірів та рослин (новели „Тигри”, „Леви”, „Ріка”, „Рослини”, „Коні”, „Пристрасть”) у поясненні світу підкреслює факт, що в нашій урбанізованій цивілізації природні елементи більш чудні, ніж були б фантазії технічного характеру. Подібні мотиви спостерігаємо й на картинах малярки. На її полотнах постають міста з вигаданою архітектурою, зображення вертольотів та машин. У таких картинах віддзеркалюється теперішня доба. Космічні тіла уособлюють ніби вікно до інших світів, прочинені двері до паралельних площин існування. Незліченна кількість чайок – то є орухомлення, динамізм зображуваного. Усе це в своїй сукупності ретранслює атмосферу сучасного урбанізованого соціуму.

Ще однією центральною проблемою в збірці Е. Андієвської, яка їй “болить і муляє”, є проблема речей. Речі оточують її героїв, вони перегороджують їм шляхи, полюють на людину. Влада речей безглузда, вона у своїх примхах то жене персонажі новель до безодні й падіння туди, то до невмотивованого добробуту, страшнішого від поразки” [11, 179]. „Зміна помешкання” натякає саме на звичай нашої цивілізації з надлишком накопичувати матеріальний непотріб, який часом заважає нам вільно дихати. На думку письменниці, ми сприймаємо світ через дихання, через легені. Можна припустити, що саме тому персонажі полотен Е. Андієвської у своїй більшості мають чітко окреслений та часом непропорційно великий ніс, розведені в бік руки або ж численні пальці, якими вони хапають „свіже повітря”, простір, який так необхідний для повноцінного життя.

Новели Е. Андієвської майстерні ще й тим, що одні й ті самі мотиви та елементи в них застосовуються для розкриття різних

філософсько-соціальних проблем, а відтак, вони піддаються множинній інтерпретації. Цей факт ще раз підкреслює їх мистецьку вартість та незбагненність уяви письменниці.

Е. Андіївська виявляє в усіх своїх творах надзвичайну обізнаність із різними літературними теоріями й течіями та опанування традиційної й сучасної літературної техніки. Вона поєднує своє знання з особливою уявою, щоб компоувати справді унікальні твори. Так, наприклад, досконале знання інших видів мистецтва посутньо впливає на творчість Е. Андіївської. Оскільки вона чудово володіє технікою живопису, у більшості її творів здійснюється переклад саме з цієї системи мовою літератури. Як зазначає авторка, вона спочатку „бачить” свої твори в уяві, а потім перекодує їх на символи словесного мистецтва. Вона не обмежується якоюсь однією сферою для запозичення мотивів та символів, а звертається і до праукраїнської міфології, і до християнської символіки, часто творить навіть свої образи-символи на основі сучасних реалій.

Наслідком цього можна визнати, що її прозова творчість є однією з найцікавіших у сучасній українській літературі з погляду органічних переплетінь у ній різних видів мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Б. Кілька штрихів про малярство Емми Андіївської / Б. Бойчук // Світо-Вид. – 1993. – № 2. – С. 14.
2. Бондар-Терещенко І. Метафора інобуття (Емма Андіївська) / І. Бондар-Терещенко // Образотворче мистецтво. – 1999. – Ч. 1-2. – С. 79.
3. Жодані І. М. Емма Андіївська і Віра Вовк: тексти в контексті інтерсеміотики: Монографія / І. М. Жодані – К. : ВДК „Університет “Україна”, 2007. – 116 с.
4. Лисенко Т. Океанічний лабіринт, або феномен Емми Андіївської [Текст]: (Інтерв’ю) / Т. Лисенко // Сучасність. – 2003. – № 11. – С. 142 – 146.
5. Просалова В. Пером і пензлем: літературно-малярські кореляції у творчості Емми Андіївської / В. Просалова // Емма Андіївська: проблеми інтерпретації: Збірник наукових статей до ювілею письменниці. Донецьк: Норд-Пресс, 2011. – 160 с. – С. 34 – 43.
6. Рубчак Б. Емма Андіївська [Текст] / Б. Бойчук, Б. Рубчак // Кур’єр Кривбасу : Література. Культурологія. Політика. Народознавство. – 2004. – № 5. – С. 117 – 123.
7. Сорока П. Емма Андіївська: Літературний портрет / Сорока П. – Т., 1998. – 240 с.

8. Сорока П. Магія ліній і барв, або Дещо про малярство Емми Андієвської [Текст] / Сорока П. // Кур'єр Кривбасу. – 1998. – № 10. – С. 151 – 159.

9. Степовик Д. Вільна Академія Емми Андієвської / Д. Степовик // Українське слово. – 1995. – 23 липня. – С. 4.

10. Тарнашинська Л. Емма Андієвська: відома й невідома / Л. Тарнашинська // Art Line. – 1998. – № 3. – С. 49.

11. Шерех Ю. Диптих про книжки з подвійним дном. Фрагмент // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 171. – С. 177 – 182.

АННОТАЦІЯ

Ященко Юлія. Интерессемиотический аспект малой прозы Эммы Андиевской.

В статті предпринята попытка проследить феномен взаємодія живописи і літератури в художественних текстах Емми Андієвської і визначити основні види літературно-живописних сплетень в її творчестві. Для прикладу вибран збірка малої прози „Тигри” (1962).

Ключевые слова: інтерсемиотичність, перекодування, символіка, живопис, „мала проза”.

SUMMARY

Yashchenko Yulia. Intersemiotic aspect of short stories by Emma Andievska.

An attempt to trace the phenomenon of co-operation of painting and literature in artistic texts of Emma Andievska and define the basic types of literary-picturesque interlacements in its creation is undertaken in the article. For an example collection of small prose „Tigers” (1962) is chosen.

Key words: intersemiotic, transcoding, symbolism, painting, „small prose”.

УДК [821.161.1-3+821.161.2-3].09

Надія ТЕНДІТНА,

к. філол. н., доцент,

Донбаський державний педагогічний університет

П. ЗЮСКІНД ТА О. УЛЬЯНЕНКО: ЗІСТАВЛЕННЯ ТВОРІВ

Автор статті окреслює основні лінії сюжетних наслідувань у романах П.Зюскінда „Парфумер” та О.Ульяненка „Дофін Сатани”. Основну увагу зосереджено на історії зародження злочинних потягів у людському суспільстві та їх наслідки. На прикладах серійних убивць-маніяків прозаїки порушують найважливіші проблеми сучасності. Але текстуальна подібність у змалюванні життєвих історій героїв не є з боку О.Ульяненка сліпим копіюванням. Його твору властиве творче осмислення попередника.

Ключові слова: інтертекстуальність, наслідування, мотив усвідомленої обраності, винятковість, творче переосмислення.